

Nejasnosti okolo Greshamova zákona

Účelem tohoto krátkého článku je poukázat na některá zásadní zmatení, která panují kolem tzv. Greshamova zákona a objasnit je.

Základní definice onoho konceptu zní následovně: „Na trhu vytlačují špatné peníze ty dobré z oběhu.“ Tato velmi zjednodušená formulace však bohužel svádí mnohé skvělé ekonomy na scestí. Tak třeba W. S. Jevons tvrdí, že zatímco u všech ostatních statků lidé ve vlastním zájmu preferují lepší alternativy před těmi horšími, u peněz je tomu, paradoxně, naopak – člověk si dobrovolně volí horší variantu a zavrhuje ty lepší. Ona, jak se záhy dozvíme, chybná interpretace této teorie způsobuje, že ti, kdo ji zastávají a následují, skoro až bezhlavě zavrhnou myšlenku soukromými subjekty emitovaných vzájemně si konkurujících měn jako takovou, a naopak neochvějně a bez jakékoli pochybnosti obhajují nezbytnost výsadní pozice centrální banky coby měnové autority s monopolním postavením v kontrole peněžního oběhu.

Správnější znění Greshamova zákona by mělo mít následující podobu: Stanovuje-li vláda mezi dvěma kovy či obecně platidly fixní směnný poměr, jež neodpovídá neustálým fluktuacím v jejich tržních cenách, dojde k silné tendenci, kdy uměle nadhodnocené peníze vytlačí z oběhu ty podhodnocené. Ač to nemusí být patrné, jde o rozdíl vskutku markantní. Jelikož při onom prvním znění se z favorizování obecně horších peněz viní iracionálně jednající jednotlivci, u druhé definice spočívá problém v cenové regulaci, tedy jevu tržním strukturám na míle vzdáleném.

Působí-li souběžně vícero prostředků směny (peněz), jednající aktéři na trhu svým konáním určují jejich vzájemný kurz. Ten je, stejně jako každá jiná cena, určen průsečíkem křivek nabídky a poptávky. Plovoucí směnný kurz těchto měn zajišťuje, že jejich relativní cena může soustavně nalézat svůj neustále se měnící rovnovážný stav a přibližovat se k němu. Když lidé začnou upřednostňovat jedny peníze před těmi druhými, jediné, co se v praxi nevyhnutelně stane, (není-li tomu nějak bráněno) je, že se obmění směnný poměr mezi těmito dvěma měnami. Žádný větší problém změna v preferencích lidí či v relativní vzácnosti dané komodity nepředstavuje, trh se pouze přizpůsobuje těmto nepřetržitým změnám.

Ovšem co když do hry vstoupí stát jako jediná instituce, jež utváří a vymáhá pravidla, která by nevznikla spontánními procesy, a arbitrárně určí vzájemný kurz mezi dvěma měnami? Musíme si nejprve uvědomit, že se nejedná o nic jiného než formu cenové regulace. Stát totiž stanovuje maximální cenu peněz vyjádřenou v penězích druhých. Tento případ, ač je svojí povahou dosti specifický, se nijak neliší od cenového stropu, kdy maximální prodejní cena určitého statku neodpovídající jeho vyšší tržní úrovni způsobuje převis poptávaného množství nad tím nabízeným, tj. **nedostatek**.

Uveďme si pro snazší pochopení a nižší míru abstrakce prostý příklad. Povězme, že je legislativou definován cenový poměr mezi zlatými a stříbrnými mincemi. Jeden zlatý dukát má „hodnotu“ tuctu stříbrných. Tržní kurz však činí 14 stříbrných mincí za jednu zlatou, tudíž bylo monetární zlato uměle podhodnoceno, respektive stříbro nadhodnoceno. Jaké budou praktické důsledky? Zcela logické je z pohledu běžného uživatele peněz utrácet přeceněné zlaté dukáty a tezaurovat ty podceněné stříbrné (velmi zjednodušeně řečeno, proč by člověk nevyužil jedinečné možnosti, kdy může platit něčím, co má ve skutečnosti mnohem menší

hodnotu; a naopak proč by, u všech všudy, používal jako prostředek směny něco, co má mít správně hodnotu vyšší?). Pokud vláda nezohlední tuto přirozenou tendenci lidí a náležitě nezmění směnný poměr mezi mincemi, zlato bude postupně nahrazovat stříbro a vytlačovat jednotlivé mince z tohoto kovu z peněžního oběhu. Stříbro budou lidé hromadit, potažmo jej používat k obchodu v zahraničí, kdežto ze zlata se brzy stanou jediné hojně používané peníze.

Jedině za přítomnosti této vládní intervence lze hovořit o tom, že *špatné peníze vytlačují ty lepší z oběhu*. Na druhou stranu, v čistě tržním prostředí by byla podřadná kvalita jedněch peněz oceněna nižším kurzem a je velmi obtížné najít rozumný důvod, proč by měly horší (jakkoli si onu kvalitu uspokojování potřeb spotřebitelů definujeme) peníze obstát v nemilosrdné konkurenční soutěži, natož v ní úplně zvítězit. Kdo by na trhu za své služby (dobré skutky) dobrovolně přijímal peníze, jež jsou nevhodné anebo dokonce bezcenné, když by dotyčnému stát negarantoval možnost splácení dluhů v nich denominovaných a nedonutili by věřitele tuto platbu akceptovat, a to ještě při jejich neúměrně vysoké relativní ceně?

Inu, když hodnotíme různé systémy či metody, musíme srovnávat i motivace, které v nich mohou být odlišně nastavené. Zatímco arbitrární stanovení fixního kurzu přímo podněcuje a vybízí k tomu používat peníze s obecně horšími vlastnostmi, na trhu bychom podobnou náklonnost jen stěží shledali. Dávejme si proto pozor na to, zda je určitá nedokonalost nespornou vlastností a neodmyslitelnou součástí tržního prostředí, anebo je výhradně způsobena vládním zásahem do něj, ať už zrovna zaujímá jakoukoli podobu.

Použité zdroje:

Rothbard, Murray Newton: *Ekonomie státních zásahů*. Vydal Liberální Institut v Praze roku 2005

Rothbard, Murray Newton: *Peníze v rukou státu*. Vydal Fish&Rabbit v Plzni roku 2021

Hayek, Friedrich August von: *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?* Vydal Liberální Institut v Praze roku 1999

Jevons, William Stanley: *Money and the mechanism of Exchange*. Vydal Kegan Paul v Londýně roku 1875